

Forfatter: Grundtvig, N. F. S.

Titel: Den Danske Stats-Kirke upartisk betragtet

Citation: Grundtvig, N. F. S.: "Den Danske Stats-Kirke upartisk betragtet", i Grundtvig, N. F. S.: *Grundtvigs værker*, Faculty of Arts, Aarhus University, s. 33. Onlineudgave fra Grundtvigs Værker: https://tekster.kb.dk/text/gv-1834_534A-txt-shoot-idm1181.pdf (tilgået 30. april 2024)

Anvendt udgave: Grundtvigs værker

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. Du kan kopiere, ændre, distribuere og fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk dog altid at kreditere ophavsmanden.

[Læs CC0-erklæringen](#)

Den fri Stats-Kirke.

Skiøndt jeg hverken kan nægte mig selv eller mine Aands-Frænder den Glæde at høre, hvad Danmarks Genius hvisker, naar vi lytte, og nynner om det Lands Lyksalighed, hvor selv de hedeste aandelige Kampe, skiøndt ærlig meente, dog kun er Ridder-34Spil og Valhals-Dyster, som endes uden Blods-Udgydelse og forstyrrer ikke Freden, hvor Valkyrierne have skudt deres Vaaben-Hamm, og gaae for Borde som heltekiære men dog ømme Dannekvinder; skiøndt jeg ei kan lægge Dølgemaal paa Dannefæ, som tilhører Kongen og fryder Folket, saa maa jeg dog huske, der kunde ikke times *den fri Stats-Kirke* noget Værre, end at agtes for et Blænd-Værk af Indbildnings-Kraften, deiligt at betragte, men kun til i Muelighedernes Rige, og jeg maa derfor bede Alle mindes, at "*den fri Stats-Kirke*" det er ikke noget Ideal, men en *Virkelighed midt iblandt os*, den har vi havt i et *halvt Aarhundrede*, vel ikke med "Sort paa Hvidt", men hvad der er usigelig langt mere "i Gierning og Sandhed", saa Spørgsmaalet er ingenlunde om at oprette men om at *ophæve* eller *stadfæste* den! Om Man da end ansaae den for en stor Ulykke, maatte Man dog ved Ophævelsen betænke, om Man ei gjorde Ondt værre, og jeg har viist, den lader sig ikke ophæve, uden Man beslutter sig til enten at bandlyse Fæderne-Troen *eller* at tvinge alle Præster til baade ved Naade-Midlerne nøie at følge vor gamle Alter-Bog og at undervise Ungdommen efter Luthers Catechismus, og da Man neppe enten vil det Første eller kan det Andet, saa vil Ormens Vei i Tanke-Riget her føre os til samme Maal som Fuglens, naar vi kun følge den som *ærlige Folk*. Dog, der er en Middel-Vei mellem Tankens Flugt og Dens Kryben paa alle Fire eller Fem, og det er den *menneskelige Gang*, med aabne Øine for 35det Vidunder, vi selv er, og for den lange Erfarings umistænelige Vidnesbyrd, kort sagt: den *verdens-historiske Vei*, og følge vi den til vor fri Stats-Kirke, da skal vi sikkert ikke fristes til at ønske *Friheden afskaffet*, men tvertimod ønske den *udvidet*, først og fremmest til *alle Dannemænd*, af den simple Grund, at de Læge har ligesaavel en Sjæl som de Lærde, og tit en meget *ømmere Samvittighed*, og dernæst for Præsterne saa rundelig, som de med Føie kan ønske og Regjeringen med Viisdom bevilge.

Vi har før bemærket, at baade i *Grækenland* og *Rom* tabde Folke-Troen i Forstands- eller Oplysnings-Tiden hele sin gavnlige Indflydelse paa det Borgerlige Selskab, saa Templerne blev kun staaende som Bauta-Stene paa Troens Grav, og Præsterne var kun omvandrende Ægyptiske Mumier, beskrevne fra Øverst til Nederst med Hieroglypher, de ei selv kunde læse, alt som de Reisende fortælle os, det endnu er i *China*. Der var imidlertid dog i Old-Tiden een lille Krog, hvor *Kirken* netop i *Forstands-Tiden* fik sin mærkværdigste Historie, og hvor Folke-Troen, endnu da Templet gik op i Luer, vidunderlig begejstrede Folket, og det var, som Man veed, *Jødeland*, saa der maa vi udentvivl kunne lære at kiende Betingelserne for Troens og Kirkens levende Virksomhed i *Forstands-Tiden*. Og hvad enten vi nu raadføre os med "de fire Evangelister" eller med "Josephus", da mærke vi strax, at der efter Udlændigheden har 36udviklet sig en *Frihed i Stats-Kirken*, der i Romer-Tiden gik saa vidt, at *de ypperste Præster* var sædvanlig *Saducæer*, altsaa Folk, der frit bekiendte, de troede hverken "Aand eller Engel eller Dødes Opstandelse" og havde et ganske eget Begreb om den *Hellige Skrifts* Kanon, som de indskrænkede til Pentateuchen eller Mose-Bogen, medens der mellem dem og deres Antipoder "*Pharisæerne*," var saamange Mellem-Ledd, at de Lærde tvistes selv om *Secternes Antal*, end sige da om deres Meninger. Under *denne* Kirkelige *Forfatning* var det *Jesus* opstod og "*de Galilæiske Fiskere*" prædikede *Evangelium*, og det er soleklart, at dette slet ikke kunde skedt i en Stats-Kirke som den *Engelske*, eller som *Vores* i det *Syttende Aarhundrede*, thi *Jesu Taler* til de ypperste Præster og Skrift-Kloge vilde der været de mest *ærerørige Injurier*, og saavel hans som hans Disciplers Prædiken i *Kirkerne* et *fanatisk* Indgreb i Præsternes udelukkende Privilegium.

Vi anmærke ingenlunde dette, for dermed at sige, der skal være *ligesaa frit* i vor Stats-Kirke, som i den *Ebraiske*, thi *hvilken Friheds-Grad* der til Tid og Sted skal være nyttig, altsaa ønskelig, beroer aabenbar paa Folkets Udviklings-Trin og andre Omstændigheder; men det er ligefuldt saare mærkværdigt, da det heraf blandt Andet er soleklart, at *den Kirke-Tvang*, under hvilken den *Christne Religjon* *umuelig* kunde *opkommet*, kan ligesaa umuelig være *i dens Aand*, 37og at naar Man *paa Christi Vegne* protesterer mod Sogne-Baadets Løsning, paa Grund af at *Friheden maaskee* tilsidst kunde gaae saavidt, at "*Handværks-Folk*" vilde føre Ordet i Kirken, saavidt altsaa, som den maatte gaae, naar "*Jesus og hans Apostler*" skulde komme til Orde, da gjør Man sig kun latterlig!

Gaae vi nu hjem til vort Norden med denne Oplysning og betragte vort Kirke-Væsen, for dum og nu, da møde vi, ved vor sikre Histories Begyndelse, hvad vi nu kalde "Fæderne-Troen", som en fremmed Giæst, der fra *Jødelands* fri Stats-Kirke havde traadt mange mødige Fjed over Bjerge og Dale, giennem "Ilden og Vandet", før den naaede saa høit i Nord, med et Sende-Bud fra Christi Statholder i Rom, eller, som vi med Troen, pegende paa "Nordens Apostel", trøstig kan sige: fra "Kongen selv i det Høie". Dannemark fik imidlertid herved ingen Stats-Kirke, men indlemmedes kun i den store "Kirke-Stat", der underlig havde dannet sig efter det Mosaiske Forbillede mellem Skyther og Barbarer, og saalænge *Middel-Alderen* varede, kunde det ei anderledes være; thi ligesom i Old-Tiden Kirken er Statens *Fader*, er det i *Middel-Alderen* dens "hellige Moder", ingenlunde paa Slump, men fordi *Troen* i *Indbildnings-Kraftens* og *Følelsens* Regjerings-Tid har hele sin Indflydelse *igennem dem*.

Med *Reformationen* skulde det nu vel have blevet anderledes, thi med den kom unægtelig ³⁸*Forstanden* til Regieringen i Troens Rige, og paa en Maade fik vi virkelig en *Stats-Kirke*, men dog kun med Hensyn paa *Paven i Rom*, ingenlunde med Hensyn paa Christus og Aanden, thi hos os varede *Middel-Alderen* endnu, saa i vor *Stats-Kirke* betragtedes *Morten Luther* længe som en mageløs god Tydsk Pave, der rev den slemme Romerske af Pinden, stækkede Vingerne paa Bisperne, gav de dovne Munke Reise-Pas, gav Bibelen fri, bragde Moders-Maalet igien i Agt og Ære, og indviiede en ny høi og velærværdig Geistlighed, som lagde sig efter Boglig Konst og gode Sæder, læste baade Store og Smaa ærlig deres Text, og forkyndte "Evangelium" saa kiønt og klart, at man kunde føle, Ens Sjæl havde Trøst deraf og maatte istemme den lifligste Lov-Sang, man havde lært!

Og nu selv hvad jeg ikke saa ilde har kaldt de tre store Mirakler i det Syttende Aarhundrede: *Danske Lov*, *Alter-Bogen* og den *Kingoske Psalme-Bog*, som unægtelig gjorde vor *Stats-Kirke* kiendelig fra Andres, selv de smage dog endnu langt meer ad *Middel-Alderen* end ad *Nyaars-Tiden*, og deri ligger netop det Mirakuløse ved de Bøger, som ikke lader sig eftergjøre, nu da vi aabenbar ligesaa vel i Kirkelig som i Agerlig Hen seende er "udskiftede af Fælledskabet". Naar vi nemlig studse over, at vore Mirakler "med Pen og Blæk" immer falde i det Smaa, eller rettere mislykkes bestandig, saa vi adskille hvad vi dermed tænkte uopløselig at forbinde, da kommer det vist nok af, at vi ikke lægge noksom Vægt paa den Grund-Sandhed at "Folk skabe Bøger og Bøger ei Folk"; men ligesom ingen bedre end vi ³⁹Skrivere af Profession veed, hvilken tillokkende Tanke det er, med sin Pen at omskabe Verden for et Aarhundrede eller To, saa har virkelig Fortidens berømte Bøger i den Henseende noget meget Skuffende, indtil man opdager det Kneb, de Gamle betjende dem af for at faae deres Bøger til at gjøre Mirakler. De brugde nemlig det uskyldige Kneb kun at skrive op hvad der allerede længe havde været i Kraft, kun at stemple hvad der gjaldt, hvorved det naturligviis blev alle Mand vitterligt og gik senere af Mode, saa det Slags Mirakler i det Syttende Aarhundrede nytter os aabenbar slet ikke i det Nittende, uden forsaavidt de maatte have gjort det mueligt, at nye Mirakler kan skee hos os, og dertil hører først og fremmerst at vi ikke misforstaae dem, som om de *virkede hvad de kun viiste*. Naar vi derimod opdage, at *Alter-Bogen* og *Psalme-Bogen*, ligesaa velsom *Lands-Loven*, egenlig kun vise os, hvad der havde levet i Folket og giældt i Landet, deels fra *Reformationen* af og deels fra *Arilds-Tid*, da vil det kanskee nok forundre os, at Saameget deraf endnu levende tiltaler en stor Deel af Folket, men aldrig vil det falde os ind paa fri Haand at skabe Side-Stykker til saadanne Bøger, som aabenbar have gjort sig selv. Hvad "*Danske Lov*" angaaer, da veed vore *historiske* Jurister langt bedre end jeg, hvor Broder-Parten af den har hjemme, men da jeg rimeligviis veed lidt bedre Beskeed end de med *Alter-Bogen* og *Psalmerne*, maa jeg ikke fortie, at det *eneste* Nyt jeg har kunnet opdage i *Alter-Bogen*, er Tilføitelsen til *Communicanterne*, thi *Collecterne* findes alt i *Palladii* *Alter-Bog* og saavel Forskriften for *Brude-Vielse* som for *Barne-Daab* er *Morten Luthers*. *Kingos Psalmer* derimod er vist nok noget Nyt, men dog kun ligesom *Iliaden* og *Odysseen* var noget Nyt hos Grækerne, da de først kom i Folke-Munde, altsaa de *Danske Christnes* egen Anskuelse af Troen og Bibel-Historien, som slap ud giennem *Thomas Kingo* og toges af *Danske Christne* for hvad den var, og dog er det høistmærkværdigt, at den *Psalme-Bog*, *Kingo* og hans gode Venner selv havde gjort, lod sig ikke indføre, saa i den "forordnede ny Kirke-Psalme-Bog" var *Kingos Psalmer* kun en Tilgift til de gamle "aandelige" Viser, som endog tildeels før *Reformationen* var i Folke-Munde.

Kom der altsaa en Tid i det Attende Aarhundrede, da *Alter-Bogen* og *Psalme-Bogen* syndes en Deel af Folket og Præsterne ligesaa forældede, som vore Jurister fandt *Danske Lov*, da var det aabenbar endnu langt umuligere at sætte nye *Tilsvarende* i deres Sted, end Juristerne har fundet det at bringe en ny kvemmelig "Lov-Bog" istand; thi der er jo Intet, *Forstanden*, naar den faaer Herredømmet, gjør Folk saa uenige om, som Gienstandene for "*Troen* og *Smagen*", ja den Gamle Historie lærer os, at sædvanlig bliver i *Forstands-Tiden* Troen saa ubetydelig og *Smagen* saa upoetisk, at Kirken er tilovers og *Psalmen* til Latter. Vi har seet, at det eneste gamle Folk, der i *Forstands-Tiden* blev ved at søge Kirken, dog ingenlunde kunde ⁴¹forliges om *Troen* og *Skriften*, og *Reformations-Historien* viser os, at *Tydskere* og *Engelskmænd* kunde det ligesaa lidt, saa vi Nord-Boer maatte være en unaturlig Undtagelse fra alle andre Mennesker, hvis vi i *Forstands-Tiden* kunde lægge mindste Vægt paa Troen, uden enten, som *Tydskere* og *Engelsk-Mænd*, at slaaes derom, til Man skildte os ad, eller, som *Ebræerne*, at læmpe os efter hinanden. Kort sagt: vi maatte paa det Vidunderligste svaret til Navnet "die dumme Dänen", hvis *Reformationen* hos os kunde bestaaet i, at vi fik en *ny Alter-Bog*, *Psalme-Bog* og *Lære-Bog*, der fulgdes bogstavelig som i *Middel-Alderen*.

Nu er det vel sandt nok, at ikke vi, men *Tydskerne* har "opfundet Krudtet", men hvor mageløst et *Middel* Krudtet end er til at opløse og adskille, kan vi dog nok have ligesaa god *Forstand* som dets Opfindere paa hvad der aandelig *forbinder* og *forener*, thi det er ligesaalidt et Penne-Strøg som et Skud Krudt, og Efter-Slægten vil sikkert finde, at den *Danske Kirke-Reformation* er priisværdig, undtagen i de Mis-Greb, *Tydskerne*s Exempel forledte til. Biskop *Balle* var nemlig, med al sin *Orthodoxi*, en udmærket forligelig Mand, der gierne undte Præsterne al den Frihed, Regieringen vilde, og Folket, sin *Samvittigheds-Frihed uskadt*, kunde taale, saa naar han desuagtet skrev en *ny Lære-Bog*, udgav en *ny Psalme-Bog* og foreslog en *ny Alter-Bog* til almindelig Indførelse, da viser det kun, at hans Hoved var ⁴²Tydsks, skiøndt hans Hjerte var Dansk, og at Regieringen lod hans "Lære-Bog" omtrent skiøtte sig selv, overlod det til "Menighederne", om de vilde bruge hans "Psalme-Bog", og oversaae aldeles hans "Alter-Bog", mens Den kiendelig skiønnede paa hans Iver for Fæderne-Troen, forbundet med den største Mildhed mod Heterodoxerne, det er den største Lov-Tale for Kirkens Bestyrelse under nærværende Omstændigheder.

Hvad nemlig Fæderne-Troen angaaer, da maae vi altid huske, at, trods dette velerhvervede Navn, er den dog oprindelig "en fremmed Giæst", der misbrugde Giæste-Retten og lønnede det giæstmildeste Folk under Solen med Utak, om den vilde *aandelig beherske* os et Øieblik længere end vi ønske det selv, eller forlange det mindste mere Raade-Rum iblandt os, end dens Venner har *Ret* til at give den, og medens det vilde være ligesaa *udansk* som ugudeligt enten at gjøre denne Fæderne-Landets tusindaarige Giæste-Ven fredløs, eller kvæle ham under falske Kiær-Tegn, da vilde det paa den anden Side være ligesaa *uchristeligt* som uretfærdigt, at nøde Læg eller Lærd til at hykle for en Tro, de ei godvillig hylde, og fortie deres modsatte eller dog afvigende Overbeviisning om *aandelige* og *evige* Ting. Umueligheden af i Længden at sætte en saadan Samvittigheds-Tvang igiennem bliver ogsaa indlysende, naar vi betænke, at ligesom alle de Philosophiske Secter i Grækenland var Forstands-Produktet af Grækernes oprindelige Anskuelse, saaledes vil i Norden alle de Meninger, der afvige fra den 43Christne Tro, være Forstands-Produktet af Anskuelser hos vore Hedenske Fædre, og kan da umelig blive magtesløse i Fæderne-Landet, med mindre de tilsvarende Slægter aandelig uddøe. Nu har vist nok Erfaringen viist, og vil sikkert endnu klarere bevise, at "den fremmede Giæsts" gode Venner herinde ingenlunde, som Man havde spaaet, uddøde med Biskop *Balle*, men at Nogle af dem kun trængde til at giennemgaae den Skiærs-Ild, der prøver Ungdoms Venskab, og Andre til at voxte fra den Vugge, fromme Mødre havde sjunget for hvad aldrig glemmes; men Erfaringen har dog ogsaa tilstrækkelig beviist, at vore Lands-Mænd er ingenlunde Alle "Giæstens" gode Venner, saa det var taabeligt at tænke, Heterodoxerne skulde uddøe enten med Stifts-Propst *Clausen*, eller Nogen, vi kan nævne. Naar altsaa Regjeringen ikke vil, at Folket her skal adsplittes i Secter, som i Tydskland og England, men vil ligefuldt unde baade Fæderne-Troens Tilhængere og de Philosophiske Skoler Religjons- og Samvittigheds-Frihed, da er der aabenbar intet andet Middel, end at gjøre *Stats-Kirken* rummelig nok selv for modsatte Syns-Maader, og det kan umelig skee med almindelig giældende *Lære-Bøger*, *Alter-Bøger* og *Psalme-Bøger*, som enten maae have de Dygtigste af alle Partier, eller dog af Alle, paa eet nær, imod sig, men kun, som den Danske Regjering standhaftig har prøvet, ved at lade alle disse Ting saa frie, som mueligt, og, hvad der hidtil uheldigviis undgik Opmærksomheden: *løse Sogne-Baandet*.

44Men er dette nu den eneste Maade, hvorpaa den nødvendigste Samvittigheds-Frihed kan finde Sted, uden Stats-Kirkens Opløsning, saa tør jeg ogsaa sige, det er den eneste Maade, hvorpaa en *Stats-Kirke*, selv naar Udgangen deraf er saa fri som i England, kan beholde Folkets yndest og være Staten gavnlig.

Naar vi saaledes upartisk betragte vor Stats-Kirke i Midten af forrige Aarhundrede, da alle Præster bogstavelig fulgte Alt "hvad skrevet stod" i Ritualen, Alter-Bogen og Pontoppidans Forklaring, da maae vi tilstaae, det er ikke noget lysteligt Syn; thi Landsby-Præsten (uden Sammenligning den vigtigste for Staten) var meget almindelig en Bussemand for Bønderne, med hvem de bogstavelig kiøs deres uartige Børn, og for honette Folk var han "Guds Ord fra Landet", tit en meget skikkelig Mand, men gierne "stiverlig" i alle Maader, Prædikenerne var sædvanlig baade i store Stæder og paa Landet lange og kiedsommelige, Guds-Tjenesten søvrig, og lærde Folk temmelig enige om at kalde Stats-Kirken "et *nødvendigt Onde*". Ligger Grunden hertil maa skee blot deri, at de fleste af Præsterne var i *Grunden* hverken Lutheraner eller Calvinister, Hallenser eller Hernhuter, og at de Oplyste, som med Holberg savnede Religjons-Frihed, deels hadede og deels foragtede den Stats-Kirke, der stod deres Frihed i Veien, og gienlød af en Tro, Man for det Meste godt kunde høre, Præsten havde lært udenad med sin Præken? Vistnok saare vægtige Grunde, som maae tages i Betragtning, og Man maa heller 45ikke glemme, det er forgiæves i *Forstands-Tiden* enten hos Lærd eller Læg at vente den høie Betragtning af Kirken eller den dybe Følelse af dens Uundværlighed, der paa tidligere Trin har fundet Sted; men selv hvad der med Rette skal kaldes et "nødvendigt Onde" maa dog aabenbar forebygge noget *Værre*, og en *Stats-Kirke*, der kun kaldes et stort Gode af dem, den giver "Leve-Brød" og ansees af de Oplyste for at staae i Veien for noget *Bedre*, den Kirke maatte Stats-Manden kalde et unødvendigt og farligt *Onde*, som der snarest mueligt maatte raades Bod paa, og vidste vi det ellers ikke, maatte Englands ravende Stats-Kirke kunne lære os, at der i *Forstands-Tiden* slet ikke behøves Andet end en *foreskrevet Liturgi*, *Lære-Form* og *Psalme-Bog*, for at gjøre Stats-Kirken til et saadant Onde. I England har der nemlig, som Man veed, giennem hele det forrige Aarhundrede været saa stor *Religjons-Frihed* udenfor Stats-Kirken, at Man bør formode, der blev ikke Mange i den, som havde Noget mod Fæderne-Troen, men vi veed ogsaa, en stor Deel gik ud blot for *Liturgi*s Skyld, og at *den*, tilligemed de 39 Artikler og Davids Psalmer, maa have hvilet tungt paa dem der blev, er klart af den Dødhed, der stikker saa besynderlig af mod den raske Driftighed trindt omkring, at den maa kaldes unaturlig, og det saameget mere, som den *Engelske Forstand* er *langtfra* at være *kirkefiendsk*. Man tænke kun ikke, det kommer af, at den Engelske Liturgi, Sang og Lære-Form er 46reent urimelige, thi de er intet mindre for Folk med Fæderne-Troen, og for Engelsk-Mænd er de netop det Samme, som Alter-Bogen, de gamle Psalmer og den Augsburgske Confession for os: Mester-Stykker fra forud Tid, som vi nok lade være at eftergiøre end sige at overtræffe, da vi har langt mindre Følelse for det Væsenlige og Almindelige, og langt mere *Forkiærlighed* for vor "*individuelle*" Syns-Maade og for "vore egne *Æg*" end de Gamle. Nei, i *denne vores Forskjellighed* fra de forrige Slægter, i vores "*Forstandighed*" med alle dens *Dyder og Lyder*, med Trangen til Frem-Skridt og Afvexling, og Foranderligheden baade til det *Bedre* og det *Værre*, deri ligger det *naturlig* og *nødvendig*, ikke blot at Endeel af os aabenbar forkaster og bestrider Fæderne-Troen, *især* naar Man vil *paatvinge* os den, men ogsaa, at skjøndt vi beholde den, og kan endnu langt mindre finde os i *hinandens* Noder- og Lære-Former end i de *Gamles*, saa finde vi os dog ogsaa ubehagelig indskrænkede og trykkede af disse, *især* naar vi er *bundne* til dem. Dette lader sig slet ikke ved nogen Konst eller Kraft forandre, thi vi kan ligesaalidt *virkelig* komme *bag*

ved vor Tids-Alder, som Fædrene kunde komme *forud* for deres, og tænkte Man at gjøre Alle tilpas ved at binde til Noget, som Ingen kunde have synderligt at indvende imod, fordi det var aldeles svævende og ubestemt, da vilde det netop pine, om ikke Sjælen ud af Livet, saa dog, hvad her er det Samme, *Livet ud af Sjælen* paa os, og det 47blev Statens egen Skyld, at Præsterne var Føde-Nød og Stats-Kirken til Spot for de Letsindige og til Ærgrelse for de Alvorlige, der betænkte baade hvad den kostede og hvad den forspildte. – Selv i England, hvor dog *Canonicater* og *Bispe-Stole* lokke, synes i det sidste Aarhundrede kun *enkelte gode Hoveder* at have ligesom forvildet sig ind mellem de *fungerende* Præster, og selv *deres* udmærkede Evner sporer Man snarere ethvert andet Sted end i Kirken, hvor Alt er afcirklet, afveiet og afmaalt, og hvad Under da, at det gik ligedan hos os, i forrige Aarhundrede, saalænge *Ritual* og *Alter-Bog* og *Pontoppidans Forklaring* var de *døde Ting*, til hvis Tjeneste alle Præsters *Liv* skulde indvies, ja, paa hvis Alter det skulde opoffres. *Pontoppidans Forklaring* maae vi især lægge Mærke til, ingenlunde fordi jeg troer, den var værre at bindes til end *Balles Lærebog*, men især fordi vore Fædre *virkelig* var *bundne* til Hiin og vi aldrig til Denne, og derhos fordi jeg ikke troer, Man nogensteds har været bundet til meer end en "Catechismus", undtagen hos os, saalænge "*Pontoppidans Forklaring*" herskede, thi den var, Gud skee Lov! baade den Første og den Sidste, og det var kun nogle faa gamle Præster, der betragtede *Balles Lærebog* med samme Øine og tog da naturligviis i Aanden deres Død over den. Før *Pontoppidans Forklaring* canoniseredes, kunde nemlig Præsterne dog vælge mellem alle de orthodoxe Forklaringer, eller selv skrive En, hvad unægtelig hjælper til at oplive Underviisningen, men nu var de *bundne* og det ovenikøbet til en noget *pietistisk* Bog, som Mange af dem langt heller vilde prædiket *imod*, og det var unægtelig fortvivlet, saa det var intet Under, de Dygtige skyede Præste-Kjolen eller bar den mismodig og sukkende.

Men, vil Man sagtens spørge: blev da Præsterne bedre, eller Kirkerne livligere og Stats-Kirken gavnligere, da Man saae igjennem Fingre med hardtad uindskrænket Frihed?

Man maa jo vel betænke sig lidt, før Man tør svare "Ja", men naar vi sammenfatte *hele Friheds-Tiden*, som vi jo maae, svarer jeg dog uden alle Betænkeligheder det bestemteste "Ja", den Danske Stats-Kirke var 1833 livligere, rigere paa Præster, som med Liv og Alvor forrettede deres Embede, altsaa gavnligere for Staten end 1783, og dog havde Man først Ret til at kræve kiendelig Forbedring, naar i en Menneske-Alder *Sogne-Baandet* tillige havde været *løst* og de *Eder* afskaffede eller formildede, som vist nok hverken *afskrække* eller *besvære* de Samvittighedsløse, de Dorske og Letsindige, men har altid en af disse Virkninger paa de Alvorlige og Samvittighedsfulde, som ikke ret kan rime dem med deres Overbeviisning. Jeg siger det Sidste saameget frimodigere, som jeg selv var en af de faa i denne Henseende Lykkelige, som med fuld Overbeviisning kunde gjøre *Præste-Eden*, saa mig skadede den kun, for saavidt jeg tog den alvorligere, end Regieringen og Dom-Stolene fandt svarende til den bestaaende Frihed, men ogsaa det var 49dog Skade, saa den første Forbedring, *Ritualet* trænger til, er, efter min Overbeviisning, at *Præste-Eden forandres* til et *Dansk Løfte* om at forrette Sacramenterne "med Indstiftelsens Ord", og at lære efter den *Hellige Skrift* og at pryde Lærdommen med Tugt og gode Sæder. Dette er en Forpligtelse, hvorfor kun de, Staten har Skam og Ulykke af, kan drages til Ansvar, og det kan, efter mange Aarhundreders Erfaring og Videnskabelighedens nærværende Beskaffenhed, neppe kaldes et Baand for nogen alvorlig, skikkelig, og velstuderet Mand. Jeg siger med Flid "neppe", thi hos os veed jeg ingen Præst, som har vægret eller engang krympet sig ved at bruge "Indstiftelsens Ord" ved Daaben og Nadveren, men *Kvækere* f. Ex. kunde jo rigtig nok ikke gjøre det Løfte, uden med den udtrykkelige Forbeholdenhed, heller, om de vilde, *slet ikke* at forrette Sacramenterne, Noget, der i en fri Stats-Kirke uden *Sogne-Baand* vilde, som en sjelden Undtagelse, nok kunne taales, da derimod en Forrettelse af de Christnes Sacra menter *uden* Indstiftelses-Ordene er en Haan og Fordreielse, der ei kan finde Sted i en Stats-Kirke, Fæderne-Troens Tilhængere skal betragte uden Afsky.

Dog, ligesom jeg bestandig maa gientage, at uden *Sogne-Baandets Løsning* vil Præsternes Frihed ødelægge Stats-Kirken, enten ved at uddrive eller udrydde Fæderne-Troens Tilhængere, uden hvilke den vilde blive det daarligste Skuespil-Huus i Landet, saaledes maa jeg ogsaa tilføie, at 50skal Stats-Kirken finde Yndest for Folkets Øine, som, da den ene er til for *Folkets Skyld*, immer bliver *Hoved-Sagen*, da maa *Psalme-Tvangen* paa en eller anden Maade hæves; thi den har bidraget uberegnelig til at formindske Kirke-Gangen og gjøre Guds-Tjenesten kiedsommelig, især paa Øerne, hvor man elsker Sang, og varer den ved, vil den med Nødvendighed frembringe saamange *Privat-Forsamlinger*, at Kirken bliver tilovers, hvor den især kunde gjøre Nytte. Talen er naturligviis ikke om en ny *Psalme-Bog*, thi vi har havt *to nye Psalme-Bøger* i et halvt Aarhundrede, og Gud bevare os fra den Tredie, om jeg saa selv fik Lov til at gjøre den, naar Samtid og Efter-Slæggt skulde *bindes* til den, nei, Talen er om en Maade, hvorpaa *Kirke-Giængerne* kunde komme til at synge deres *Liv-Psalmer*. Dette er nu vel ikke saa let en Opgave, da det i en Stats-Kirke, hvor en vis Stivhed, for Ordens Skyld, er nødvendig, ikke *umiddelbar* kan blive *Kirke-Giængerne*, der vælge *Psalmer*, men maa blive Præsterne, og, hvor daarlig deres Smag har repræsenteret Kirke-Giængerne, er den Balliske *Psalme-Bogs* Indførelse paa Øerne et sørgeligt Vidnesbyrd om. Imidlertid vil *Sogne-Baandets Løsning*, uden hvilken Stats-Kirken, efter min Overbeviisning, maa gaae til Grunde, ogsaa her gjøre sin Nytte; thi det er en nødvendig Følge af frie Forhold, at Man paa begge Sider lærer for sin egen Skyld at læmpe sig efter hinanden, og Knuden vil da 51blot være, *hvormegen Frihed* der kan indrømmes Præsterne at dele med deres Tilhørere.

Er det nu Statens Interesse, at alle de religiøse Anskuelser hos Folket, som kan forliges med Borgerlig Orden og gode Sæder, kan finde sig repræsenterede og levende tiltalte i Stats-Kirken, da kan den umuelig have Noget imod at *Folket*, saavidt det paa en ordenlig Maade lader sig gjøre, faaer Lov til at følge *sin Smag*

for saadanne Psalmer, hvis Forligelighed med den Hellige Skrift, i al Tugt og Ærbarhed, *Præsterne*, hver i sin Kreds, indestaae for, saa den største Hindring for en udstrakt Frihed ligger maaskee i *Vaisenhusets Privilegium*. Faaer imidlertid den *Danske Regiering* kun Øie paa Sagens Vigtighed, der virkelig hos os er langt større end Man enten i *Tydskland* eller *England* kan fatte, da er der jo intet Spørgsmaal om, at dette Privilegium gaaer samme Vei, som alle de andre Levninger fra Middel-Alderen, der stred mod Tidens Tarv, og det Privilegium har iblandt Andet skaffet os saamange ærgerlige Tryk-Feil i Bøger der mindst kan taale dem, at det vilde være til stort Gavn om det kunde ophøre. Dog, hvad der som ingen Ting lod sig gjøre, og vilde dog kanskee udrette store Ting, var, i det Man *løste Sogne-Baandet*, at tillade enhver Præst, indtil Videre, at bruge et *Tillæg* til Psalme-Bogen, for hvis Uskyldighed han turde indestaae, ligesom det jo saaledes er tilladt at bruge Cantater ved Høitiderne og egne Sange ved Bryllupper, Lig-Begiænsigelser og Deslige. Herved vilde i det Mindste *Præsterne* med Fæderne-Troen blive istand til at opfylde et ligesaa billigt som varmt Ønske hos deres Tilhørere: atter i Samfund at synge deres gamle folkelige Liv-Psalmer, som de, ved den poetiske Uforstandighed og skjæve Betragtning af Psalmens Hensigt i *Halvfemtserne*, nu er berøvede. Skulde f. Ex. *Færingerne*, som endnu ved Gilder og Samkvem synge deres gamle Kæmpe-Viser, deristeden bruge en Samling af "*Selskabs-Sange*" fra *Halvfemtserne*, da er det sikkert, de listede sig bort eller sov ind, men nu forholder den ny Psalme-Bog sig netop saaledes til den Gamle, og, selv *Sællandsfar*, har jeg anstillet saamange Forsøg med mine Lands-Mænd, baade Unge og Gamle, at jeg tør sige frit: vil Man have dem til at gaae i Kirke med Lyst, maa Man give dem deres *Liv-Psalmer* igien, som det jo ogsaa var stor Synd, de skulde miste, blot fordi de ærede Biskop *Balle*, var mere godtroende og havde mindre Energi end *Jyder* og *Nordmænd*, til med den "Kongelige Frihed" at afværge Præsternes Paatrængenhed. *Jyder* og *Nordmænd*! Ja, maa ikke en *Sællandsfar*, som jeg, nok blive vemodig stemt ved den Tanke, at *Jyder* og *Nordmænd*, de kan synge "O salig Paaske-Dag" og "Som den gyldne Soel frembryder", men *Kingos* og *mine* nærmeste Frænder de maa nøies med at synge, hvad hverken han eller jeg gad læst! Da der imidlertid trindt i Danmark ogsaa gives Kredse, hvor *Kingos* Psalmer forekomme ligesaa platte og smagløse, som de forekomme os høie og smageløse, saa fordrer Billighed, at hvor *Kingos* Psalme-Bog er *vedblevet*, *Præsterne* ogsaa fik Lov til at bruge et *Tillæg*, hvad, naar *Sogne-Baandet* først er løst, Ingen har Ret til at klage over.

Vist nok gives der endnu mange Smaa-Ting, der kunde bidrage til at udbygge og pryde den Danske Stats-Kirke, saa den ret øiensynlig blev, hvad vor Regjering aabenbar har stilet efter at gjøre den til: et *Mønster* i sit Slags, et Mønster nemlig paa den Upartiskhed i Troes-Sager, Frihed for Samvittighederne, Blottelse for alle de baade *aandelige* og verdslige Privilegier, som i Forstands-Tiden maa gjøre en Stats-Kirke ligesaa unyttig som forhadet i Landet; men Rom blev ikke bygt paa een Dag, og det har ligefra Heden-Old været saa stor en Lykke for Danmark, at alt Vigtigt gik i Lang-Drag, at jeg ikke engang turde ønske noget Hast-Værk med hvad jeg anseer for klogt og gavnligt, naar det ikke, som *Sogne-Baandets Løsning* og *lidt Psalme-Frihed*, var øiebliklig nødvendigt, for at Giæringen kan beroliges til en stille, velgjørende Udvikling af den ny kirkelige Skikkelse, der er Tidens Tarv og Folkets Trang! Det er *ikke raske* Frem-Skridt, jeg ønsker, men det er enhver Krebs-Gang, jeg *gruer for*, og al *Fortvivelse*, mit Hjerte bløder ved, og jeg tør derfor sige, at om end *Pluraliteten* af Danmarks Præster, af den underlige *Pave-Lyst*, der seent forlader vor Stand, ønskede heller selv at *bindes* igien, end slippe deres *Sogne-Folk løs*, burde dog den klare Indsigt i den Ødelæggelsens Vederstyggelighed, deraf 54 vilde følge, veie langt meer i Statens Vægtskaal end mange Præste-Stemmer, motiverede af blotte Fordomme eller af noget Værre!